

УДК 796.062.001.76

Леонов Я. В., к. е. н., доцент

Харківська державна академія фізичної культури

Васильєв В. В.

Севастопольський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України**СОЦІАЛЬНО-РИНКОВІ УМОВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА
СПОРТУ**

Анотація. Здійснено теоретичний аналіз умов розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні. Розглянуто сучасні умови функціонування фізкультурно-спортивних організацій, в тому числі економічні, соціально-ринкові орієнтири розвитку людського потенціалу. Наведено узагальнене уявлення про соціально-ринковий механізм регіонального управління. Показано значимість інноваційного підходу до створення умов розвитку сфери фізичної культури та спорту на регіональному рівні. На основі системного аналізу зазначеної проблеми визначено подальші шляхи її вирішення.

Ключові слова: ринкова економіка, соціальна політика, державне, регіональне управління, фізична культура, спорт, інноваційний розвиток.

Вступ. Реформаційні процеси, що відбуваються в Україні спричиняють істотні зміни в усіх сферах суспільного життя. Даний факт обумовлює необхідність вирішення проблеми поступального інноваційного розвитку сфери фізичної культури та спорту в умовах впровадження ринкових відносин на основі відповідного ефективного механізму державного регулювання та розбудови соціально орієнтованої місцевої економічної політики. За сучасних умов відбувається процес спеціалізації наукового знання, становлення наукових шкіл регіональних досліджень розвитку сфери фізичної культури та спорту.

Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням проблематики управління розвитком сфери фізичної культури та спорту на державному та регіональному рівні, знайшло своє відображення у працях відомих вітчизняних вчених і фахівців: В. Г. Бауер, І. Бланк, В. Базилович, П. Бубенко, М. В. Дутчак, Ю. П. Мічуда, В. І. Мудрик, І. І. Приходько, Г. М. Путятіна, П. А. Рожков та ін. Однак не в повній мірі окреслено серед них є проблематика розробки соціально-ринкових механізмів інноваційного розвитку сфери фізичної культури і спорту, що створює умови для відбору та реалізації стратегії сталого довгострокового її розвитку.

Зв'язок дослідження з важливими науковими чи практичними завданнями, планами, програмами. Роботу виконано відповідно до напряму науково-дослідної роботи Харківська державна академія фізичної культури «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Пріоритетний тематичний напрям: 1.5 «Фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук», тема «Методологічні основи стратегічного розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні» на 2013–2015 рр., номер держреєстрації 0113U004615.

Мета дослідження: поглиблення загальнотеоретичних уявлень щодо створення умов соціально-рин-

кового розвитку сфери фізичної культури та спорту.

Завдання дослідження. Визначити основні складові соціально-ринкового механізму інноваційного розвитку сфери фізичної культури та спорту.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є методологія й загальнонаукові принципи здійснення комплексних соціально-економічних досліджень. У роботі використано методи спостереження, логічного аналізу, історичного і ситуативного підходу – для постановки проблеми і вивчення об'єкта дослідження; системного аналізу, порівняння і синтезу при визначенні основних категорій в соціально-ринковому механізмі інноваційного розвитку сфери фізичної культури та спорту. У зв'язку з багатоаспектністю явища, яке охоплюється поняттям соціально-ринковий механізм, проблемні питання, пов'язані з ним, перебувають у полі зору представників різних суспільних наук: юристів, політологів, економістів, соціологів та філософів.

Результати дослідження та їх обговорення. Становлення соціально-ринкової економіки відбулось в Україні в дуже стислі строки. Цей процес характеризується формуванням суспільства, яке досягло високого рівня добробуту та економічної стабільності, а також подальшим удосконаленням соціальної функції держави, зростанням витрат держави на соціальну сферу й розвитком соціальної інфраструктури. Внутрішній стан суспільства та існуючі проблеми є реальним джерелом формування цілей соціально-економічного розвитку держави. Життя сучасного суспільства неможливе без передбачення майбутнього, визначення цілей і завдань його розвитку, обґрунтування засобів досягнення поставлених цілей, тобто без стратегії розвитку на певний період часу. Сутність державного управління соціально-економічним розвитком вимагає налагодженого цілепокладання, конкретного прогнозування, програмування та планування дій, визначення економічної політики держави щодо найважливіших економічних і соціальних процесів та формування ставлення до них держави в особі законодавчої та виконавчої влади, враховуючи вплив ринкової інфраструктури [2; 3; 5].

Принципово нова система соціально-економічних відносин, які формуються в Україні, має бути адекват-

но відтворена в соціальній політиці держави. Процес здійснення активної соціальної політики, спрямований на формування нової якості соціального буття, на підвищення індексу людського розвитку. У складній структурі суб'єктів соціального розвитку і здійснення соціальної політики безпосереднім і основним суб'єктом є особистість, індивідуальність. Жодне завдання соціального розвитку і соціальної політики не може бути розв'язане, якщо не будуть створені умови для самореалізації потенціалу людини.

Поліпшити ситуацію можна за умови, якщо в центрі реформування системи господарювання й управління буде людина з її інтересами і проблемами. Однак, як свідчить досвід, реформування сфери соціального розвитку в Україні здійснюється непослідовно і суперечливо. Однією з причин такого становища є невизначеність загальних теоретичних положень. Нові умови господарювання вимагають перегляду теоретичних засад цієї складної проблеми. Крім того, входження України в європейське співтовариство накладає певні зобов'язання щодо врахування міжнародного досвіду впровадження ринкових організаційно-правових моделей соціального розвитку та сформованого рівня соціальних стандартів життя, а також розвитку соціальної інфраструктури, діяльність якої зорієнтована на задоволення соціально-культурних, духовних та інтелектуальних потреб людини.

Сприяння формуванню у людини здорового способу життя визначене законодавством України як один з основних напрямів державної політики, що передбачає необхідність багато секторальної діяльності, залучення до неї держави, громади, некомерційних і комерційних неурядових організацій та індивідуумів. Разом з тим, не менш актуальною є проблема забезпечення виконання вимог чинного законодавства щодо сприяння здоров'ю та здоровому способу життя з боку всіх суб'єктів суспільних відносин. На сьогодні досить широка нормативна база, напрацьована в Україні з цього питання, є недостатньо ефективною через невиконання діючих законів.

Проблема ефективного розвитку сфери фізичної культури та спорту, як сегменту соціальної інфраструктури, має актуальне і самостійне значення для України. Займаючи в історичному та соціально-демографічному значенні «сполучне положення» між державою, роботодавцями та працівниками підприємств, організацій, сфера фізичної культури та спорту все більше перетворюється в активний центр формування здорового способу життя населення, соціальної стратегії, розвитку економіки.

Поглиблення реформування економіки суттєво впливає на розвиток ринкових відносин у сфері фізичної культури та спорту в Україні, що характеризується змінами форм власності, форм господарювання, правил, прийомів управління фізичною культурою та спортом, якістю популяризації здорового способу життя. Сталий розвиток ринкової економіки має певні соціальні орієнтири на якість життєдіяльності населення, на виховання людини, яка має гармонійне поєднання в собі духовного багатства, моральну чистоту та фізичну досконалість через формування потреби у веденні здорового способу життя.

Організаційна, управлінська та економічна діяльність у сфері фізичної культури та спорту направлена на задоволення зростаючих потреб населення в

фізкультурно-оздоровчих послугах високої якості, які сприятимуть розвитку людського потенціалу, впровадженню європейської системи цінностей та розвитку сфери фізичної культури і спорту у регіоні.

Сучасні тенденції розвитку Європейського Союзу вказують на стабільне відставання країн угруповання (в тому числі й України) від США за показниками рівня продуктивності праці, результативності, ефективності інноваційних систем. Створення, розповсюдження та використання знань про європейський досвід формування здорового способу життя населення регіону; ціннісний орієнтир забезпечення соціально-культурного розвитку регіону; інтеграцію системи фізичного виховання, як основи розвитку сучасної цивілізації; організаційно-управлінські підходи спортивного бізнес-адміністрування у сфері фізичної культури та спорту в регіоні; педагогічні технології впровадження європейських стандартів у систему професійної освіти кадрів фізичної культури та спорту сприятимуть реалізації науково-технічної та інноваційної політики ЄС, яка передбачає поєднання освіти, науки, технологій, інновацій та виробництва.

У сучасних умовах розвитку України слід зазначити багатофакторні явища соціально-економічного, соціально-психологічного, організаційно-управлінського, освітнього та економічного характеру. Враховуючи той факт, що сфера фізичної культури та спорту торкається соціально-економічного аспекту життєдіяльності людини та функціонує в умовах ринкової економіки, доцільним, на наш погляд, є застосування системного підходу до розробки стратегічних заходів соціально-ринкового механізму інноваційного розвитку сфери фізичної культури та спорту в Україні.

Перехід сфери фізичної культури і спорту на умови існування в нових економічних умовах обумовлює формування управлінської й економічної інфраструктур, успішне функціонування яких неможливе без зміни всієї системи управлінських і підприємницьких стосунків, на що вказували ще на початку 90-х провідні фахівці з управління у сфері фізичної культури та спорту Л. В. Арістова, С. П. Шпілько; В. В. Алешин; Л. Г. Вакалова; В. А. Васин; В. В. Галкин; В. І. Жолдак; С. Г. Сейранов; М. І. Золотов; Ю. А. Зубарев; В. Т. Камалетдінов; В. В. Кузин; М. Е. Кутепов; В. І. Міхальов; І. І. Переверзін.

Пізніше почали з'являтися дослідження, що розглядають такі поняття і категорії, як підприємницька діяльність, природа і характер економічних стосунків у сфері фізичної культури і спорту, ринок фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг, спортивний маркетинг, спонсорство і контактування у спорті.

Економіка фізичної культури і спорту вивчає процеси, стосунки, причинно-наслідкові зв'язки, що виникають у зв'язку з наданням фізкультурно-спортивних послуг. Сукупність цих процесів і пов'язаних з ними стосунків утворюють економічну систему фізичної культури і спорту. Для сфери фізичної культури і спорту особливої значущості набуває планомірна форма координації господарської діяльності, що представляє систему взаємозв'язаних ланок, в числі яких: прогнозування, розробка цільових програм і планів, встановлення соціально-економічних нормативів, способи досягнення намічених результатів.

В умовах жорсткої конкурентної боротьби та швидко змінюваної ситуації фізкультурно-спортивні

організації повинні не лише концентрувати увагу на внутрішньому стані справ, але й виробляти довгострокову стратегію поведінки, яка б дозволяла встигати за змінами, що відбуваються в навколишньому оточенні. У минулому багато організацій могли успішно функціонувати, звертаючи увагу в основному на щоденну роботу, на внутрішні проблеми, пов'язані із підвищенням ефективності використання ресурсів в поточній діяльності. Однак зараз, хоч і не змінюється завдання раціонального використання потенціалу у поточній діяльності, виключно важливим стає здійснення такого управління, яке забезпечує адаптацію фізкультурно-спортивної організації до швидко змінюваних зовнішніх умов. Прискорення змін в оточуючому середовищі, поява нових потреб та змін позиції споживачів, зростання конкуренції за ресурси, інтернаціоналізація підприємництва, поява нових досягнень науки та техніки, розвиток інформаційних мереж, широка доступність сучасних технологій, зміна ролі людських ресурсів, а також ряд інших причин призвели до різкого зростання значення стратегічного управління. На наш погляд, ефективність стратегічного управління залежить від розробки складної системи шляхів, способів, форм і методів раціонального й ефективного розміщення основних структурних елементів ринку фізкультурно-спортивних послуг та їхнього взаємоузгодженого та збалансованого функціонування.

Ступінь впливу фізичної культури та спорту на країну, регіон забезпечує сумісність їх розвитку зі збереженням навколишнього середовища і різноманітності біологічних ресурсів, культурою і цінностями місцевого населення, що в цілому забезпечує економічну ефективність розвитку та управління ресурсами.

Список використаної літератури:

1. Бауэр В. Г. Социальная значимость физкультуры и спорта в современных условиях развития России / В. Г. Бауэр // ТПФК. – 2001. – № 1. – с. 50–56.
2. Бабенко С. С. Динаміка соціально-економічних нерівностей в Україні: масове сприйняття та структурні перетворення / С. С. Бабенко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. – № 15. – С. 418–425.
3. Братищев И. М. Социальная рыночная экономика и механизм ее становления в России / И. М. Братищев, А. С. Макарян. – М.: Экономика, 2003. – 215 с.
4. Григорьев В. И. Кризис физической культуры студентов и пути его преодоления / В. И. Григорьев // Теория и практика физической культуры. – 2004. – № 2. – С. 54–61.
5. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / [Антошкіна Л. І., Бабіч Н. М., Беседін В. Ф. та ін.]; За ред. М. М. Якубовський: Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки України. – К.: НДЕІ, 2005. – 407 с.
6. Дутчак М. В. Основные направления государственной поддержки спорта для всех в Украине / М. В. Дутчак // Physical education and sport: Quarterly, Vol. 46, Supplement № 1, Part 2. – Warsaw: Scientific Publishers PWN. – 2002. – P. 39–40.
7. Леонов Я. В. Внутренний ресурс развития сферы физической культуры и спорта / Я. В. Леонов, И. И. Приходько, Г. Н. Путькина // ТПФК. – № 3. – 2013. – С. 59–66.
8. Леонов Я. В. Эффективный механизм ценообразования на продукт сферы услуг / Я. В. Леонов, Н. Завадська // Слобожанський науково-спортивний вісник: [наук.-теор. журн.]. – Харків: ХДАФК, 2011. – № 4. – С. 263–264.
9. Леонов Я. В. Роль сферы услуг у розвитку сучасного міста / Я. В. Леонов // Вчені записки Хаківського інституту управління: [Науковий журнал]. – № 32. – Харків: ХІУ, 2012. – С. 234–236.
10. Мичуда Ю. П. Функционирование и развитие сферы физической культуры и спорта в условиях рынка: автореф. дис. на соискание уч. степени док. н. физ. восп.: 24.00.02 «физическая культура, физическое воспитание разных групп населения» / Ю. П. Мичуда. – Киев, 2008. – 41 с.
11. Мудрик В. И. Организационно-управленческие основы физической культуры и спорта (учебные и справочные материалы): [учебное пособие] / В. И. Мудрик, Ю. П. Мичуда, С. А. Заветный. – Харьков: ХНАДУ, 2008. – С. 200–312.
12. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – К.: Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту, 2004. – С. 9–11.
13. Рожков П. А. Совершенствование экономического механизма функционирования физической культуры и спорта / П. А. Рожков. – СПб.: СПбГУЭФ, 2003. – 254 с.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2013 р.
Опубліковано: 30.12.2013 р.

Анотация. Леонов Я. В., Васильев В. В. Социально-рыночные условия развития сферы физической культуры и спорта. Выполнен теоретический анализ условий развития сферы физической культуры и спорта в регионе. Рассмотрены современные условия функционирования физкультурно-спортивных организаций, в том числе экономические,

социально-рыночные ориентиры развития человеческого потенциала. Приведено обобщенное представление о социально-рыночном механизме регионального управления. Показана значимость инновационного подхода к созданию условий развития сферы физической культуры и спорта на региональном уровне. На основе системного анализа обозначенной проблемы определены дальнейшие пути ее решения.

Ключевые слова: рыночная экономика, социальная политика, государственное, региональное управление, физическая культура и спорт, инновационное развитие.

Abstract. Leonov Ya., Vasiliev V. Social and market conditions the development of physical culture and sport. Carried out a theoretical analysis of the conditions of development of the sphere of physical culture and sports in the region. The modern conditions of functioning of the sports organizations, including the economic, socio-market indicators human development are considered. Given the generalized image of the social-market mechanism for regional management. It is shown the importance of the innovative approach to the creation of conditions for the development of the sphere of physical culture and sports at the regional level. On the basis of the system analysis of the identified problem the further ways of its solution are indicated.

Keywords: market economy, social policy, state, regional management, physical culture, sports, innovative development.

References:

1. Bauer V. G. *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury* [Theory and Practice of Physical Culture], 2001, vol. 1, pp. 50–56. (rus)
2. Babenko S. S. *Teoriya ta praktika sotsiologichnogo analizu suchasnogo suspilstva* [Social market economy, and the mechanism of its formation in Russia], 2009, vol. 15, pp. 418–425. (ukr)
3. Bratishchev I. M., Makaryan A. S. *Sotsialnaya rynochnaya ekonomika i mekhanizm yeye stanovleniya v Rossii* [State Regulation of Economy of Ukraine: methodology, trends, tendencies, problems], Moscow, 2003, 215 p. (rus)
4. Grigoryev V. I. *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury* [Theory and Practice of Physical Culture], 2004, vol. 2, pp. 54–61. (rus)
5. Antoshkina L. I., Babich N. M., Besedin V. F., Yakubovskiy M. M. *Derzhavne reguluyvannya yekonomiki Ukraini: metodologiya, napryami, tendentsii, problemi* [State Regulation of Economy of Ukraine: methodology, trends, tendencies, problems], Kyiv, 2005, 407 p. (ukr)
6. Dutchak M. V. *Physical education and sport: Quarterly*, vol. 46, Supplement № 1, Part 2, Warsaw, 2002, pp. 39–40. (rus)
7. Leonov Ya. V., Prikhodko I. I., Putyatina G. N. *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury* [Theory and Practice of Physical Culture], vol. 3, 2013, pp. 59–66. (rus)
8. Leonov Ya. V., Zavadska N. *Slobozans'kij nauk.-sport. visn.* [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2011, vol. 4, pp. 263–264. (ukr)
9. Leonov Ya. V. *Vcheni zapiski Khakivskogo institutu upravlinnya* [The researchers note Kharkiv Institute of Management], vol. 32, Kharkiv, 2012, pp. 234–236. (ukr)
10. Michuda Yu. P. *Funktsionirovaniye i razvitiye sfery fizicheskoy kultury i sporta v usloviyakh rynka: avtoref. dis. na soiskaniye uch. stepeni dok.n. fiz.vosp* [Operation and development of the sphere of physical culture and sports in the market: Authors thesis], Kyiv, 2008, 41 s. (rus)
11. Mudrik V. I., Michuda Yu. P., Zavetnyy S. A. *Organizatsionno-upravlencheskiye osnovy fizicheskoy kultury i sporta* [Operation and development of the sphere of physical culture and sports in the market], Kharkov, 2008, pp. 200–312. (rus)
12. *Natsionalna doktrina rozvitku fizichnoi kulturi i sportu* [National Doctrine for the Development of Physical Culture and Sports], Kyiv, 2004, pp. 9–11. (ukr)
13. Rozhkov P. A. *Sovershenstvovaniye ekonomicheskogo mekhanizma funktsionirovaniya fizicheskoy kultury i sporta* [Improving the economic mechanism of the Physical Culture and Sports], Saint Petersburg, 2003, 254 p. (rus)

Received: 03.12.2013.

Published: 30.12.2013.

Ярослав Владимирович Леонов, к. э. н., доцент; leonov_2008@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Валерий Владимирович Васильев, w_vasiliev@mail.ru; Севастопольский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины: ул. Парковая 6, г. Севастополь, 99057, Украина.

Yaroslav Leonov, Ph.D. (Economics), Associate Professor; leonov_2008@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

Valeriy Vasiliev, w_vasiliev@mail.ru; Sevastopol Institute of Banking University of Banking of the National Bank of Ukraine: Parkovaya str. 6, Sevastopol, 99057, Ukraine.